

TÉKA

SIMOR ANDRÁS:

PRÓBÁLJ KIRABOLNI

Jó néhány ideológiailag látványos verse után negyedik kötetével jelentkezett Simor András. Úgy tűnik, „tűztáncos” indulású költészete most teljesen fordulóponthoz ért. Korábbi versei permanens közéleti buzgalmának, elégedetlenségének szüleményei voltak. (Más kérdés: van-e egyáltalán olyan közéletiség, amit Simor elképzel, mert ha nincs, akkor ingerült duzogása is indokolatlan. Nem bírálatát, hanem bírálatának kiindulópontját nem tudják elfogadni. A mitológikus nagyságúvá emelt forradalom mellett ugyanis természetszerűleg látszanak kisebbnek hétköznapjaink.)

A *Próbálj kirabolni* versei valóban mások, mint az eddigiék. — Gondolatok helyett ötletekből építkező, csattanóra hegyezett trükkök. A felületesség látszó játék azonban kint takar: „Ó, bárcsak ismernétek trükkjeim! / Bűvészkalap alá rejtem a kint.” — Mi van hát a „bűvészkalap” alatt? — Másmilyen élet utáni vágyódás: a kettec biztonságának fölcserélése a dzsungel szabadságával. Ott van a versekben a védekezés gesztusa is. (Védekezés, de mi ellen?) Legfőképp a konformizmus, a kompromisszumok elutasítását érezzük. A kötet egészére azonban valamiféle határozatlanság, bizonytalanság jellemző. A költő takargatja-e túlságosan mondandóját, vagy csak a takargatnivaló kicsi? — Persze lehet, hogy mindez a „jéghegymélet” versbeli megvalósítása akar lenni. Lehet, csakhogy itt majdhogynem semmi sem látszik ki a jéghegyből, s kérdés: van-e egyáltalán valami a vízben?

Néhány soros versei nem epigrammák; a megmunkálendő anyag lefaragva, lehántolva se jobb. Rímtelen versei fárasztóak, rímes verseiben sok a „kínrím”. Néhány verse csak nyelvi fintor. — Azt kell mondanunk: Simor András nem hisz a költészetben. Ő maga mondja: „Ostobaság verset írni! / Inkább lennék tengerész” (*Kis ars poetica*). — Ez bizony nem valami

nagy költői vívmány. Kíváncsian, bár kissé szkeptikusan várjuk a folytatást, ami — reméljük! — jobb lesz az eddiginél. (*Magvető, 1971.*)

MEZEI ANDRÁS:

CSILLAGOK TÁBORA

Tíz ciklus és egy drámai oratórium adja Mezei András válogatott verseinek keretét. A válogatás alapelveivel persze lehet és kell is vitatkozni. A ciklikus beosztás helyett — úgy gondoljuk — jobb lett volna a kronológiai rendet követni, s ezáltal a költő fejlődéséről is számot adni. De hagyjuk a méltatlankodást, ami nem méltó ehhez a könyvhöz!

Bár a kötet részletes elemzése nem feladatunk, néhány gondolatot azonban el kell mondanunk az egyes tematikus egységekről. Mindenekelőtt azt, hogy az *Arcél* című zsoltárciklus az ízigvérig modern költészet példáját adja az olvasónak. A torlódo, halmozódó biblikus utalások sem feledtetik el, hogy itt mai morális szituációkról van szó. — „Lábunk a veszélyes mélyben gázol iszapban / Mért nem szólalsz meg szobor, Ébredj!” — imígyen fohászodik a költő Michelangelo Mózeséhez, segítséget kérve az örök „Törvénytevőtől”, a „Rendtartótól”, a „Csodatévőtől”. Nincs megcáfolhatatlan bizonyosság. De a „nyughatatlanok” útját sem lehet követni, a tagadók számára pedig már „semmi sem biztos”. „Kelj fel és járj” — szólt az újrakedésre biztató bibliai parancs, mely érvényéből azóta sem vettett semmit. — A versekben mintha az Ószövetség komorló pátosza, nemes veretű nyelvi anyaga éledne fel. Gyakori a sajátos, bibliai eredetű gondolatrítmus is.

Az *Arcél*-ciklus a kötet legkiemelkedőbb része, színvonalát talán csak a *Por, hamu, por*, s a *Pentaton* közelíti meg, bár ez utóbbiakban nem érezzük azt a költői erőfeszítést, melynek az előző versek súlyos gondolati anyagával kellett megküzdenie. Sebekkel, fájdalommal vannak teli a *Pentaton* viszonylag rövid, aforizmatikus tömörségű versei, melyeknek tiszta logikája ősi forrásból merített költői képekkel párosul. Sokáig emlékezünk az Isten által rendelt „egyszál ordító jegenyére”, a „nap-éjben, csillagok között” közelgő Dávid királyra, a *Kezemben*

izzó palmaág soraira. Érzelgősség nélkül beszél a „vigyázó közösségről”, melynek megismerése a szembetegség egyetlen előnye volt (ld. *Szemeim romlása* című ciklus). A *Tamara táncában*, szerelmes verseinek csokrában viszont túlságosan ragaszkodik századunk magyar szerelmi lírájának hagyományaihoz. Két jellemző példa: *Szerelem* című versében írja: „én Te vagy, s te én vagyok.” Ugyanez Radnóti *Kis nyelvtanában*: „s néked én te vagyok, / s te én vagy magadnak.” A *Rejtett szobor* anatómiai részletezése pedig József Attila *Ódáját* idézi.

Mezei elkötelezett költő. Innen ered forradalomféléte, de nosztalgája is hajdani forradalmak után. Ő se elégedett. Méltatlankodása — tulajdon harcából kismimizett, de a küzdelmet mindvégig vállaló szegénylegényé. *A teljes főlzabradulás*, valamint a *Május örökké* Mezei forradalmiságának dokumentumai. Ám éppen az egyik ide tartozó vers, a *De profundis...* patetikus tirádasora, kissé didaktikus felépítése a bizonyosság arra, hogy a szenvedélyesen átélt gondolati tartalom még jó néhányszor akadályozza költői eszközeinek differenciálódását, gazdagodását.

Mezei a nagyváros költője. Nem a „népi-urbánus” rosszízű kategorizálása akar ez lenni. De nem mellékes, hogy éppen ebből a körből nő ki a *Bont-hatatlan* című ciklus szikár poézise. — Szólhatnánk még az *Aszinkron* szatirikus, fanyarkás verseiről, a *Rózsák a temetőből* című drámai oratórium érdemeiről. Elégedjünk meg azzal, hogy egy érett, vagy ha úgy tetszik, beérett költészet láttán kialakuló örömlünket fejezzük ki. (*Szépirodalmi*, 1971.)

MÁTYÁS FERENC: PARASZTCITERÁN

„Pusztáról jöttem, ami nem érdem / de meghatározza kilétem,” — mondja a költő Illyés Gyulának ajánlott versében (*Az idő partjain*). — Mondjam a közhelyet, hogy Mátyás Ferenc ma már egyetemes költészetet teremt? — Vagyis: a rigófüty és a cinkedal éppúgy belefér költői világába, mint a „vak világúr”, vagy „a Holdra figyelő emberiség”. — „Röppenj vers, de ne magasba, / maradj csak szürke pacsirta” — írja egy helyen. S valóban,

Mátyás Ferenc a látványos költészetbeli újításokról eleve lemond, s mindent valamilye okos célszerűség jegyében teszi. Fölmutatni „a könnyet, szenvedéseink árját”, eldalolni „a megriadt lelkek bizonytalanságát” — költői feladatnak nem is akármilyen. — Egy valami mégis zavar a kötet olvasásakor: Mátyás Ferenc nem nagyon szeret önmagáról beszélni. Félreértés ne essék: nem az exhibicionizmus azon változatát hiányolom, amely az irodalomban próbálja kiélni magát — példa erre is van éppen elég! —, hanem azt a személyességet, amely nélkül nincsen igazi líra. Maga a költő mondja: „Pusztáról jöttem, visszatart még a szemérem.” Vagy: „Róluk beszéltek, / akik sáros bakancsban jártak”, s járnak. — Jó néhányszor csak ezen az áttételen keresztül sejtjük, hogy milyen is ez a kissé takargatott költői szubjektum.

Máskor viszont igazi lírikusként vall szomorúságáról, a mélyről jöttek, sokat akarók eltűnődéseiről, sőt, öregedő fejjel a szerelemről. Halk rezignáció, nosztalgia mentes visszatekintés, jövődöntő életutak találgatása, s nem utolsósorban a helytállás, a harmónia utáni vágyódás jellemzi e verseket. — Ez azért fontos, mert nem is olyan régen még a líraibb, oldottabb hangokat lehetett hiányolni. Úgy tűnik, azóta többet foglalkozik a „lélek kérdéseivel”. S ez jó, mert a líra logika, de nemcsak az.

Líra és epika határát súroló, nagy lélegzétvételű versei (*Rózsák a Vérmezőn*, *Várhegyi látomások*) viszont feltűnően hasonlítanak korábbi írásaira. A pátosz s a retorikus elemek túltengése nem takarja el az újat mondás hiányát. Mindkét mű egy-egy nevezetes hely megidézése, haladó mozgalmak, történelmi események mechanikus sorolása. (Bár az utóbbi látomásos-asszociatív megoldásai már több költői invenciót mutatnak.) Néhány „szerelmes” vers után ebbe a sorba illeszkednek Ady, Váci Mihály, Tersánszky, József Attila emlékére írott versei is (*Új vizeken*, *Virágozz újra bodza*, *A halál után*, *A szobor*).

Ma is érvényes Radnóti egykori szigorú, de igazságos bírálata: „Festői képzelete, gazdag nyelve ... akkor is költőről ad hírt, mikor a vers egésze nem szeplőtelen, s leggyöngébb, leggondozatlanabb verseiben is el-elkap egy dallam s kifénylik egy-egy sikerült sor” (Radnóti Miklós: *Próza*. Bp.

1971. 583.). A különbség esetleg csak annyi, hogy több a „szepőlötlen” és kevesebb a „gondozatlanabb” vers. (Magvető, 1971.)

BEDE ANNA: KELJ FEL ÉS JÁRJ

Alighanem az utóbbi idők egyik leg-
szébb „fülszövegét” olvashatjuk a kö-
tet borítólappján. Ebből a hitvallásszerű
néhány sorból is kitűnik, hogy Bede
Anna egyszerű, tiszta költészetet próbál
teremteni, mindenféle póz, hamis
költőiesség mellözésével.

Versalkotási módja: induktív; a vers
többnyire leírásból indul ki: „Futóho-
mokba ültetett szőlőt a dédapám.” —
„Az öreg papa ül a fa alatt.” — „Asz-
szonyok mennek a bivaly után” —
„Szállnak a ludak a Fő-tér felett”. —
A ténylegesen érzékel, látott, hallott
valóság rímekbe szedése ez, általánosítás,
absztrakció nélkül. Jó és szép
versek születhetnek így, nagy és mo-
dern költészet aligha. — No persze
nem mindegyik verse ilyen. Költésze-
tének megújítására Bede Anna is próbál
kísérletet tenni. Ilyenkor a „törté-
nelem gödreit”, „Daedalus útjait” emle-
geti. Ez viszont nem az ő igazi hang-
ja. Elvekkel, eszmékkel nem tud tár-
salogni. — A kis dolgok művésze az
övé, a tudatosan vállalt szürkeség. Ke-
rek, lezárt, klasszicizáló verseiben latinos
tisztaság uralkodik. Életimádátát,
életfeltétét is az antik költőkéhez lehet
hasznítani. Csak az őt körülvevő világ
lett bonyolultabb: „vak transzformá-
tor-nyáj morog”, s „gépek hulló-álmai”
„zengenek”. — De annál szebbek az ál-
modozások, a vágyak, melyeket úgy
állít a pusztulás ellenébe, mint „rot-
hadás ellen a szerelmet” (Másik ott-
hon).

Témáit ellentétes pólusok határozzák
meg: „Európára ébrednek fel, / erre a
csupafény pokolra, / telve hitekkel és
sebekkel, / gyönyörködve és fuldokol-
va” (Már nem várom). Ugyanez a vég-
letesség formai téren is megfigyelhető.
Klasszikus tömörség mellett prózaver-
sek (Szerelmes levél, Kohó), s csak
egyet kell lapozni, hogy szonettre ta-
láljunk (Az ismeretlen istenhez). Biz-
tató vagy dorgáló frázis helyett csak
annyit mondunk, hogy szükségünk van
Bede Anna lírájára: örömeinket, fáj-
dalmainkat kell elmondania — helyet-
tünk. (Magvető, 1971.)

GÁBOR ZOLTÁN: ELKALLÓDOTT ÜNNEP

Ismét egy „megkésett” költő jelent-
kezett első könyvével. Vajon megfi-
gyelhető-e a hosszú várakozás egyet-
len előnye: a lezártág, a csak így le-
het megírni biztonsága? A kötet eb-
ből a szempontból nem jelent csaló-
dást. Nem ritka az a pillanat, amikor
olyan letisztult sorokkal találkozunk,
mint *A senki földjén* első strófájában,
vagy az *Éjszaka* intim hangulatú be-
fejezésében.

A nyitóvers (*Jelentés*) jól ismert
problémát sejtet: tettvágy és cselek-
vési lehetőség diszharmóniáját. A me-
sebeli királyfi nem tud magának sár-
kányt találni, s tehetetlenségében „bor-
zas szavakat” mond „káromkodásnak”.
— De hát kellene-e egyáltalán ezek
a borzas szavak? Mi készíti Gábor
Zoltánt a versírásra? — Az önrendezés
igénye („legbelül kellene elrendezni
magam”), s a kívülrekedés miatti gyöt-
rődés („jobb is, ha hallgatok, mintha /
mindenen kívül állnék”). — Egy, szinte
mindenen elhatalmasodó érzés uralko-
dik a versekben. Kívülrekedés, seb-
zetség, rossz közérzet és még sok más,
de végső soron mégis csak ugyanaz
variálódik nem túl nagy költői lele-
ményvel fölépített verseiben. A szün-
telenül ismétlődő érzelmi-gondolati tar-
talmat végzetesen egyhangúvá teszi a
prozódia ötlettelensége, a ritkán vál-
tozó strófikus elrendezés, a rímek mo-
notóniája. Ezek ellenére hisszük, hogy
Gábor Zoltánban több van annál, amit
a kötet versei mutatnak, s vívódása
sem divatszülte steril töprengés. Indu-
latkitöréseinek bukdácsolását természe-
tesnek vesszük. — Ki vagyok, mi va-
gyok, mennyit érek? — teszi fel szün-
telen önmagának a kérdést. Megnyug-
tatóan viszont egyikre se tud igazán
válaszolni. Talán épp ezért robban ki
belőle olyan őszintén a kétségbeesés.
Jó verseket is találhatunk ebben a
vékonyka kötetben. Az *Amikor nem
vagy című* ciklusban már a görcsős
szorongások is föloldódnak, s hihet-
etlenül egyszerűvé válik minden, akár-
csak az *Ének bariton hangra* soraiban,
ahol a „hazatalált” (magára talált?)
költő, a debreceni szél, s a tavaszt ün-
neplő húsvéti harangok áhítata meg-
sejtet valamit a szerző most még in-
kább csak szunnyadó tehetségéből.
(Magvető, 1971.)

OLASZ SÁNDOR